

Strategi för
Socialförsäkringens
kontroller

Förord

Socialförsäkringens direktion har den 11 februari 2004 kommit överens om en gemensam kontrollstrategi som bygger på tydliga mål och prioriteringar. För att upprätthålla tilltron till försäkringen är det viktigt att medborgarna känner att Försäkringskassan har kontroll över sina utbetalningar och bekämpar fusk. En preventiv effekt uppnås genom att kontrollen är synlig men oförutsägbar. Ett ledord i kontrollverksamheten är ”Rätt från början” men administrationen måste också kunna uttala sig om förekomsten av fel och fusk och oegentligheter i verksamheten.

I denna rapport presenteras den gemensamma kontrollstrategin för socialförsäkringsadministrationen. För att tydliggöra de olika kontrollerna är dessa uppdelade på mål och strategier för kontroller i handläggningen, kontroller av fusk, kvalitetskontroller och oegentlighetskontroller.

I rapporten anges ett antal aktiviteter som får anses vara de mest prioriterade för att kunna uppnå målen och strategierna.

För att kunna använda resurserna på ett effektivare sätt bör kontrollerna styras till de områden där det finns störst risk för fel eller fusk. Kontrollbehovet ska styra insatserna och onödiga kontroller undvikas. Risk- och väsentlighetsanalyser behöver därför genomföras inför de olika kontrollinsatserna. I rapporten redovisas en modell för sådana analyser. Den har testats på fyra förmånsslag. Målet med kontrollerna är att rätt ersättning ska ges till rätt person och att kontrollerna ska motverka fusk. Genom en bättre styrning och prioritering ska kontrollarbetet kunna utföras med oförändrade personalresurser.

Det urval som görs för kvalitetskontrollen kommer också att användas för att genomföra handläggningskontrollen och kontrollen av fusk. Härigenom uppnås en systematisk kontrollverksamhet som möjliggör för administrationen att uttala sig om förekomsten av fel och fusk och kunna följa utvecklingen över tid. En maskinell rutin för detta behöver utvecklas i systemet Qben II.

Kontrollverksamheten integreras med det övriga kvalitetssäkrings- och kvalitetsutvecklingsarbetet. Årliga planer för de olika riktade kontrollinsatserna behöver tas fram i samråd mellan försäkringskassorna och RFV. I planeringen klarläggs också om samtliga insatser ska genomföras i hela landet eller om insatserna kan fördelas mellan kassorna.

En viktig framgångsfaktor för att genomföra en gemensam kontrollstrategi är att den blir väl förankrad i den interna organisationen. Ledningens intresse och engagemang är av avgörande betydelse för att legitimera arbetet med kontrollfrågorna. Den gemensamma strategin behöver också diskuteras vid temadagar, konferenser etc. inom organisationen. Särskilda utbildningsinsatser för handläggare behöver anordnas.

Innehåll

Inledning	7
1. Bakgrund.....	9
1.1 Historik.....	9
1.2 Regleringen av arbetet med kontroller och kontroller av fusk.....	10
1.3 Definitioner	11
1.4 Försäkringskassornas erfarenheter och synpunkter	11
1.5 Erfarenheter från andra myndigheter och organisationer	13
Strategierna	14
2. Kontroller i handläggningen	14
2.1 Mål	14
2.2 Strategierna.....	14
2.3 Aktiviteterna	14
2.3.1 Risk- och väsentlighetsanalyser	14
2.3.2 Vad behöver kontrolleras?	15
2.3.3 Kontrollmetoder	17
2.3.4 Olika former av kontroller.....	20
2.3.5 Samverkan med andra	20
2.3.6 Attitydpåverkande åtgärder	21
2.3.7 Uppföljning och utvärdering	22
3. Kontroller av fusk	23
3.1 Mål	23
3.2 Strategier	23
3.3 Aktiviteter.....	23
3.3.1 Risk- och väsentlighetsanalyser	23
3.3.2 Vad behöver kontrolleras?	23
3.3.3 Kontrollmetod	24
3.3.4 Olika former av kontroll.....	24
3.3.5 Årlig plan för kontroller	25
3.3.6 Samverkan med andra i arbetet mot fusk	25
3.3.7 Vägledning	26
3.3.8 Attitydpåverkande åtgärder	26
3.3.9 Uppföljning och utvärdering	26

4.	Kvalitetskontroll.....	28
4.1	Mål	28
4.2	Strategier	28
4.3	Aktiviteter.....	28
4.3.1	Uppföljning och utvärdering	28
5.	Oegentlighetskontroller – en del i redovisningskontrollen.....	29
5.1	Mål	29
5.2	Strategier	29
5.3	Aktiviteter.....	29
5.3.1	Kontrollmiljö.....	29
5.3.2	Risk- och väsentlighetsanalyser	30
5.3.3	Integritetsloggar	30
5.3.4	Vad behöver kontrolleras?	30
5.3.5	Kontrollmetod	31
5.3.6	Olika former av kontroll.....	31
5.3.7	Årlig plan för kontroller	31
5.3.8	Vägledning	31
5.3.9	Attitydpåverkande åtgärder	31
5.3.10	Uppföljning och utvärdering	32
6.	Implementering av strategin	33
6.1	Genomförande av aktiviteter.....	33
6.2	Organisationsfrågor	34
	BILAGA 1.....	35
	BILAGA 2.....	37

Inledning

Socialförsäkringsadministrationen betalar varje dag ut mer än en miljard kronor. I en verksamhet med så stor omsättning finns det ett stort behov av att administrationen med säkerhet kan uttala sig om att de som erhåller socialförsäkringsersättningar får rätt ersättning och rätt belopp.

För tilltron till försäkringssystemet är det också viktigt att skydda försäkringarna mot fusk. Kontroll för att stävja fusk inom socialförsäkringsadministrationen har tidigare mest varit inriktat på ärenden som handlat om stora ekonomiska belopp t.ex. förtidspension. Vid dessa kontroller har det upptäckts få fall av fusk. Den riksomfattande kontrollinsats av ärenden om tillfällig föräldrapenning som genomfördes under 2002 visade emellertid på en högre andel fusk än väntat. Även om beloppen i de enskilda ärendena oftast inte är så stora så innebär fusk i ärendeslag med stor volym ärenden att effekten för försäkringen kan bli betydande.

För att ta fram en gemensam dokumenterad strategi för kontroll av fel och fusk inom socialförsäkringsadministrationen tillsattes under våren 2003 ett projekt. Syftet med projektet var bl.a. att undersöka om det är möjligt att effektivisera kontrollverksamheten genom att minska de manuella kontrollerna och i högre grad hämta redan kontrollerade uppgifter från andra t.ex. arbetsgivare. Projektet skulle också ta fram en strategi för hur fusk ska bekämpas inom socialförsäkringen. En utgångspunkt i arbetet har varit att utforma strategin så att den leder till att administrationen mera säkert kan uttala sig om förekomsten av fel och fusk i verksamheten.

Ett arbete har pågått parallellt med att ta fram en strategi för oegentlighetskontrollen. De olika strategierna redovisas samordnat i denna rapport.

I projektet har ingått representanter från försäkringsavdelningarna, juridiska avdelningen och försäkringskassorna. En referensgrupp har knutits till projektet med några försäkringschefer från försäkringskassorna och enhetschefer från verket. Styrgrupp har varit RFV:s ledningsgrupp F. Vilka personer som deltagit framgår av bilaga 1.

Projektet har under arbetet haft samråd med olika myndigheter och organisationer bl.a. Skatteverket, Brottsförebyggande rådet (BRÅ) och Försäkringsförbundet. Diskussioner har förts med verkets försäkringsansvariga inom de olika försäkringsområdena. Försäkringskassornas synpunkter och erfarenheter angående kontrollverksamheten har inhämtats genom en enkät. Rapporten har varit ute på remiss inom RFV, till samtliga försäkringskassor, Skatteverket och BRÅ. En modell för risk- och väsentlighetsanalys har tagits fram och testats för fyra försäkringsförmåner. Ett förslag till hur en systematisk kontrollverksamhet kan byggas upp har tagits fram.

Projektet redovisar sina förslag till strategier uppdelade på

- kontroller i Försäkringskassans handläggning av pågående ärenden
- kontroller av fusk
- kontroller i efterhand av Försäkringskassans kvalitet i handläggningen och
- kontroller av anställdas oegentligheter

En övergripande målsättning med kontrollen är att skapa en helhetssyn och integrera kontrollverksamheten med det övriga arbetet med kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling. Det handlar också om att få en ökad kunskap om förekomsten av och orsakerna till fel och fusk. Gemensamma metoder ska medföra att kontrollen blir enhetligare i hela landet.

För att uppnå målen och genomföra de strategier som framgår i detta dokument måste ett antal aktiviteter komma till stånd och genomföras. De mest prioriterade tas upp under respektive strategi.

Några områden har identifierats som gemensamma för alla fyra strategierna. Det ena handlar om att ledningen på alla nivåer inom socialförsäkringens administration måste agera på ett sådant sätt så att det framgår att man tar ansvar och har engagemang för dessa frågor. Utan detta finns en stor risk att dessa frågor prioriteras bort.

Det andra handlar om att resurser måste sättas av för att utbilda personalen på såväl RFV som försäkringskassorna i dessa frågor. Formerna för detta får bestämmas i det fortsatta arbetet.

Strategierna bör även presenteras i en mer kortfattad version, exempelvis i form av en broschyr. Två versioner tas fram, den ena med ett internt fokus med RFV och försäkringskassorna som målgrupp, den andra med ett externt fokus med allmänheten, media etc. som målgrupp.

1. Bakgrund

1.1 Historik

Området med arbetet kring kontroller och fusk har varit föremål för flera undersökningar såväl inom som utanför socialförsäkringen. I detta avsnitt redogörs för några av de större undersökningarna.

Rapporten RFV Anser 1996:2 Missbruk och fusk med försäkring och bidrag omfattade flera av de frågeställningar som även nu varit aktuella. Även dess slutsatser överensstämmer i flera fall med de som framförs i denna rapport. Ett resultat från arbetet 1996 var bl.a. införandet av kravet på att uppgifter i alla ärendeslag ska lämnas på heder och samvete.

I slutet på 90-talet tillsattes projektet Rätt ersättning som var ett samarbetsprojekt mellan RFV och försäkringskassorna. Projektet innebar att resurser skapades och prioriteringar gjordes för att genomföra olika åtgärder exempelvis utbildningar i etik och moralfrågor. Även en definition av fusk och missbruk togs fram.

År 2000 tillsatte RFV projektet INKO/Qben med uppdrag att ta fram ett nytt system som stöd för intern kontroll och tillsyn. Som ett resultat av detta arbete togs kvalitetskontrollinstrumentet Qben II fram. Systemet togs i bruk 2002.

Riksrevisionsverket (RRV) har genomfört flera undersökningar på temat kontroller och fusk inom socialförsäkringen. I den senaste rapporten "Välfärdssystemen behöver förenklas" (2002:20) pekar RRV bl.a. på att det är angeläget att insatserna mot fusk och missbruk ges fortsatt prioritet. Man föreslår också att tydligheten i ledningens ansvar ska öka samt föreslår ett nationellt utbildningsprogram för Försäkringskassans personal. Vidare föreslår man att en kontrollstrategi bör tas fram för arbetet med att upptäcka och beivra fusk och missbruk.

Under 2002 genomförde RFV en undersökning av fusk med tillfällig föräldrapenning. Resultatet visade att fusk förekommer i större omfattning än väntat. Under 2003/2004 kommer en kontroll av fusk inom sjukpenningen att genomföras.

På uppdrag av RFV och Västra Götalandskassan genomförde Statistiska centralbyrån en undersökning av svenska folkets inställning till hur försäkringskassorna kan och bör agera vid misstanke om fusk med förmåner och bidrag. Mellan 40 till 50 procent svarade att man trodde att det var vanligt förekommande med fusk. En klar majoritet ville ha kontroller i syfte att upptäcka och beivra fusk. De flesta metoder ansågs som acceptabla utom videofilmning.

RFV:s internrevision har under 2003 initierat tre granskningar på temat oegentligheter med tyngdpunkt på risker för missbruk av försäkringen där personalen inom socialförsäkringens administration är inblandad. I den första

granskningen, som genomförts tillsammans med internrevisorerna vid försäkringskassorna i Södermanland, Östergötland, Halland, Värmland och Örebro är tyngdpunkten lagd på försäkringskassornas ansvar och genomförande av intern kontroll samt RFV:s stöd för denna verksamhet. I den andra granskningen genomförd av internrevisorerna i Skåne, Norrbotten, Stockholm och Västmanland har den tekniska miljön varit utgångspunkt för en granskning för att klargöra hur eventuella brister kan öka risken för oegentligheter i handläggningen. I den tredje och sista granskningen som Riksförsäkringsverkets internrevision ensamt genomfört är fokus lagd på riskerna för oegentligheter i RFV:s eget IT-arbete.

1.2 Regleringen av arbetet med kontroller och kontroller av fusk

Någon lagstiftning som uttryckligen reglerar arbetet med kontroller i handläggningen och kontroller av fusk finns inte på socialförsäkringens område.

I 2 § p. 1 i förordningen (1998:739) med instruktion för Riksförsäkringsverket sägs dock att verket särskilt ska verka för att socialförsäkrings- och bidragssystemen tillämpas likformigt och rättvist. Försäkringskassorna ska vidare enligt 18 kap. 2 § p. 2 i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) svara för att socialförsäkrings- och bidragssystemen tillämpas likformigt och rättvist. I 18 kap. 9 § AFL sägs att styrelsen ska ansvara för att verksamheten bedrivs författningsenligt, effektivt och i överrensstämelse med syftet för verksamheten. För att svara upp mot kraven i dessa regleringar måste kontroller ske och fusk beivras.

I detta sammanhang bör man också nämna den sk. utredningsskyldigheten. Den innebär att ett ärende ska utredas i den omfattning som dess beskaffenhet kräver och gäller generellt inom den offentliga förvaltningen. Den finns inte reglerad i någon särskild bestämmelse. Det brukar dock sägas att förvaltningslagens regler om bl.a. serviceskyldighet och krav på handläggningen ger uttryck för denna princip.

Den kvalitetskontroll som försäkringskassorna är skyldiga att göra och rapportera in i systemet Qben II regleras i Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 2001:19) om skyldighet för de allmänna försäkringskassorna att rapportera uppgifter om kvaliteten i beslut och beslutsunderlag till Riksförsäkringsverket.

Enligt 1 § Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1998:39) om intern kontroll vid de allmänna försäkringskassorna är kassorna skyldiga att utföra intern kontroll i form av redovisningskontroll och administrativ kontroll. Med redovisningskontroll avses bl.a. oegentlighetskontroll. Riksförsäkringsverket meddelar i särskild ordning Försäkringskassan vad den interna kontrollen omfattar och hur den ska utföras och rapporteras till RFV. I Vägledningen 2002:13 framgår att det är viktigt att planeringen av den interna kontrollen ingår i verksamhetsplaneringen och att det för att kunna planera kontrollåtgärder krävs en lokal risk- och väsentlighetsanalys.

1.3 Definitioner

Med kontroller i handläggningen avses de kontroller som fortlöpande sker av uppgifter i pågående ärenden.

Med kvalitetskontroll avses den intern kontroll som försäkringskassorna gör i efterhand i systemet Qben II. Det handlar om kontroll i både pågående och avslutade ärenden.

Oegentlighetskontroll ingår i begreppet redovisningskontroll. Med redovisningskontroll avses oegentlighetskontroll och kontroll av omedvetna fel. Med oegentlighet avses en medveten handling utförd av en anställd i syfte att tillskanska sig själv eller annan person pengar på ett oegentligt sätt.

Oegentlighetskontroll görs av betalningstransaktioner. Såväl in- som utbetalningar som andra beslut och registreringar som kan komma att få ekonomisk betydelse vid en senare tidpunkt kontrolleras.

När det gäller begreppet fusk har det i denna rapport samma innebörd som den som framgår i RFV:s vägledning ”Fusk?”. Med fusk avses i denna vägledning medvetna försök att kringgå gällande regler för personlig vinning.

1.4 Försäkringskassornas erfarenheter och synpunkter

I arbetet med att ta fram en gemensam strategi för SFA genomfördes under våren 2003 en förfrågan via enkät till samtliga försäkringskassor. Syftet var att få en bild över hur Försäkringskassan kontrollerar de uppgifter den enskilde lämnar samt vilka erfarenheter Försäkringskassan har av olika kontrollinsatser.

Policydokument eller riktlinjer för hur kontrollverksamhet bedrivs och ska bedrivas finns inte i någon större utsträckning inom försäkringskassorna. Låg prioritering leder till kontroller ad hoc eller små stickprovskontroller som i sig kanske inte har så stor effekt. Flera kassor svarar också att det är svårt att hitta metoder för kontroll som inte har inverkan på handläggningstiderna.

Generellt sett är uppfattningen att resurser inte finns för att genomföra kontroller. För de som genomfört någon typ av kontroll sker den i regel en gång per år. Hos några få försäkringskassor genomförs kontrollinsatser löpande under året. De kontrollinsatser som genomförts gäller i huvudsak tillfällig föräldrapenning och föräldrapenning, småföretagarförsäkring, sjukpenning, sjuk- och aktivitetsersättning, bostadsbidrag, underhållsstöd, privattandläkare samt kontroll av inkomst i samband med fastställande av SGI.

För de flesta försäkringskassor styrs arbetet lokalt och bygger på att den enskilde handläggaren genomför kontroller i samband med handläggningen så att det blir rätt från början. Arbetet styrs genom rutiner och flöden. En ungefärlig siffra av resursåtgången för en handläggare för att kontrollera uppgifter antas av någon kassa vara ca 10 %. I antal årsarbetare anges allt från 0,1 årsarbetare till 20 årsarbetare. På några enstaka försäkringskassor finns grupper som arbetar enbart med fusk och missbruk. Hos några kassor be-

drivs även projekt som syftar till samarbete mellan myndigheter för att underlätta för Försäkringskassan att se fusk och missbruk. Ett ökat samarbete mellan myndigheter ses som en framtida viktig insats.

Det är också önskvärt att så många uppgifter som möjligt kan förtryckas på blanketterna.

Andra synpunkter som framkom i enkäten är behovet av mer generella behörighetsbestämmelser så att en frågetrans kan göras över försäkringsgränser t.ex. en fråga i dagersättningssystemet av en handläggare som arbetar med bidragsärenden. Den s.k. kunddatabilden är ett bra steg på vägen och borde byggas ut ytterligare för att kunna se om en person har flera förmåner som det ska tas hänsyn till. Detta kan ge impuls till att inkomstprövade förmåner eventuellt ska prövas om.

Enligt kassorna har frågor kring fusk och missbruk kommit i skymundan med företräde för förkortade handläggningstider och likformig tillämpning. Genom en strategi där frågor kring fusk och missbruk fokuseras centralt kan starkare styrning lokalt åstadkommas och arbetet kan på så sätt bli en del av den dagliga verksamheten.

För att kunna skapa en nationell samsyn krävs definitioner av begrepp och att dessa är enhetliga. En framtida kontrollstrategi bör vara utformad så den klart skiljer på vad som är kontrollbehov mot medborgare för att skydda försäkringen mot fusk och missbruk i förhållande till kontroll av handläggningsfel och risken för att personalen begår oegentligheter.

Resultaten av de tre granskningar som internrevisionen genomfört hos försäkringskassorna visar att medvetenheten kring oegentlighetsfrågor är låg. Bland annat saknas en entydig uppfattning om vad oegentligheter är för något. Vidare uppfattas risken för att sådana begås av olika anledningar som liten. Oegentligheter upptäcks sällan eller aldrig i den befintliga interna kontrollen. De oegentligheter som upptäcks rapporteras dock sannolikt till RFV.

Det saknas också konkreta beskrivningar av de risker som kan finnas vid handläggningen av olika förmåner och bidrag. Granskningarna visar vidare att de maskinella kontrollerna kan utökas och förbättras väsentligt samtidigt som samordningen mellan de maskinella kontrollerna och kassornas egeninitierade kontroller kan förbättras väsentligt. En liknande bild av låg medvetenhet om riskerna för oegentligheter finns inom personalen som arbetar med de centrala IT-systemen på RFV. Det finns därför bl.a. starka skäl att utöka den systematiska interna kontrollen inom de funktioner som utvecklar och förvaltar systemen.

1.5 Erfarenheter från andra myndigheter och organisationer

Projektet har träffat BRÅ, Ekobrottsmyndigheten (EBM), Skatteverket och Försäkringsförbundet för att ta del av deras erfarenheter av kontrollarbete och diskutera hur samverkan kan utvecklas.

Attitydpåverkande insatser framhölls som viktiga i arbetet mot fel och fusk. Skatteverket har t.ex. en målgruppsanpassad information och minskar administrativa hinder så att det ska vara lätt för den enskilde att göra rätt. Det ska finnas en individpreventiv effekt så att den som vill göra rätt för sig känner att det går att lita på att skattemyndigheten bekämpar fusk. Samtidigt ska det finnas en allmänpreventiv effekt så att den som inte vill göra rätt för sig ska känna att det finns en risk att fastna i kontrollen.

BRÅ framhåller att det är viktigt att identifiera och angripa orsakerna till fel och fusk och inte enbart följderna till dessa. EBM pekar på att det är viktigt att skaffa sig kunskap om vilken brottslighet man har att bekämpa. Det gäller inte bara kunskap om dem som fastnar i kontroller utan kanske i än högre grad om de andra, de som hittills klarat sig. BRÅ har nyligen givit ut en handbok i att förebygga fel och fusk. Tanken är att hjälpa myndigheterna att få struktur i kontrollarbetet samt tillhandahålla verktygen för detta. Projektet har diskuterat utformningen av strategin i en workshop med BRÅ och också fått tillgång till och använt sig av deras handboksmanus.

Försäkringsbranschen har inrättat ett gemensamt skadeanmälningsregister, GSR, där bolagen registrerar varje ny skada. Samtidigt får det registrerade bolaget information om tidigare skadeanmälningar som gjorts av samma kund. Registret har en preventiv funktion och är till hjälp för att rätt ersättning betalas ut och för att förkorta handläggningstiderna. De fem största försäkringsbolagen har också inlett ett samarbete kring kontrollfrågor, den s.k. BRA-gruppen, och tagit fram riktlinjer för bolagens arbete med fuskfrågor.

När det gäller oegentlighetskontroller visar undersökningar från andra organisationer och företag att oegentligheter förekommer i relativt stor omfattning. Även om definitioner av vad oegentligheter är varierar och det handlar om andra verksamheter kan det finnas skäl att tro att oegentligheter är mera vanligt förekommande inom socialförsäkringsadministrationen än de två till fyra fall som rapporterats under de senare åren.

Strategierna

2. Kontroller i handläggningen

Försäkringskassornas kontroller för att se till att ett ärende blir rätt från början kan ibland leda till att fusk eller försök till fusk upptäcks. Om så är fallet bör ärendet därefter handläggas enligt de strategier som redovisas i avsnitt 3 Kontroller av fusk.

2.1 Mål

Det övergripande målet är att rätt ersättning ska gå till rätt person, dvs. ”Rätt från början”.

Kontrollerna ska göras effektivare för att skapa ett utrymme för handläggningen.

2.2 Strategierna

För Försäkringskassans arbete med kontroller i handläggningen ska följande strategier gälla.

- Kontrollerna ska bygga på säker kunskap om var fel förekommer och vilken typ av fel det handlar om.
- Den information som Försäkringskassan har om kunderna ska återanvändas.
- När Försäkringskassan kan bedöma att kundens uppgifter är rimliga ska de godtas. I efterhand görs stickprovskontroller.
- Vi ska samarbeta med andra myndigheter och organisationer för att undvika fel i handläggningen.
- Resultaten av arbetet med kontroller i handläggningen ska redovisas öppet och tydligt.

2.3 Aktiviteterna

I detta avsnitt redogörs för de aktiviteter och områden som får anses vara de mest prioriterade för att kunna genomföra strategierna för kontroller i handläggningen.

2.3.1 Risk- och väsentlighetsanalyser

Risk- och väsentlighetsanalyser behöver göras för alla förmåner för att identifiera områden där kassan behöver kontrollera uppgifter i samband med handläggningen av ärenden. Det gäller att kunna styra de olika kontrollerna till de områden där det finns störst risk för fel eller läckage och därmed använda resurserna effektivt.

I riskanalysen identifieras de olika riskområdena och omfattningen av dem. Projektet har tagit fram en modell för risk- och väsentlighetsanalyser, se bilaga 2. Modellen är en sammanvägning av de två modeller som tagits fram av Skatteverket och BRÅ. Analysen tar sikte på problemlöslösning, problem- och orsaksanalys, riskbedömning, identifiering av möjliga åtgärder samt värdering och val av åtgärder för att förebygga och upptäcka fel. Resultaten från genomförda risk- och väsentlighetsanalyser används för att fastställa kontrollbehov, resursbehov, kompetensbehov och prioritering av åtgärder.

Risk- och väsentlighetsanalyser har genomförts enligt den framtagna metoden för förmånsslagen tillfällig föräldrapenning, sjukpenninggrundande inkomst, bostadstillägg för pensionärer och sjukpenning. Vissa justeringar och förtydliganden har gjorts i modellen utifrån erfarenheterna av de genomförda analyserna.

En svårighet vid framtagandet av analyserna har varit att administrationen inte har någon samlad bild av omfattningen av fel och fusk och effekten av olika kontrollåtgärder. Analyserna har därför till stora delar fått bygga på erfarenhetsbaserad kunskap hos de personer som har sakkunskap inom de olika försäkringsområdena. Efterhand som kontrollinsatser genomförs och resultaten sammanställs bör nya analyser kunna göras med bättre förutsättningar.

Avsikten med modellen är att RFV i samarbete med försäkringskassorna på ett enhetligt sätt ska kunna genomföra risk- och väsentlighetsanalyser för samtliga förmånsslag. Resultatet av analyserna utgör ett underlag för vad som behöver kontrolleras i de olika förmånsslagen.

RFV har tagit fram ett metodstöd för att kunna genomföra risk- och väsentlighetsanalyserna på ett enhetligt sätt.

2.3.2 Vad behöver kontrolleras?

Av de risk- och väsentlighetsanalyser som hittills genomförts samt de intervjuer som gjorts med försäkringsansvariga inom RFV har några mera generella områden identifierats som kan behöva kontrolleras oberoende av inriktningen på kontrollen inom de olika försäkringsförmånerna. Dessa områden är också sedan tidigare välkända inom socialförsäkringens administration. Det handlar om beräkning av inkomstunderlag, frånvaron från arbetet i olika situationer samt bosättning och sammanboende. I de skilda förmånsslagen finns därutöver flera områden som kan behöva kontrolleras. När det gäller att kontrollera lämnade uppgifter blir kontrollen i regel tillförlitligare om man blandar in en tredje part i uppgiftslämnandet.

Inkomsten

Ersättningens storlek vid främst sjukdom och föräldraledighet baseras på den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI). Ökad inkomst ger ökad ersättning. Även andra förmåner inom socialförsäkringen såsom bostadsbidrag, underhållsstöd samt återbetalningsskyldighet för underhållsstöd, är beroende av inkomstens storlek. Här medför en lägre inkomst dock förmånligare ersättning eller mindre återbetalningsskyldighet.

Oftast kontrollerar Försäkringskassan den enskildes uppgifter om inkomst och arbetstid hos arbetsgivaren. Men även i andra förmånssystem kan det finnas uppgifter om inkomst som kan användas för rimlighetskontroll. Försäkringskassan kan också ta ledning av de inkomstuppgifter som finns hos kommunen som underlag för socialbidrag och barnomsorgsavgifter. När man kontrollerar mot andras uppgifter måste man dock observera de olikheter som finns i inkomstunderlagen. Kommunerna har t.ex. inte med inkomster som ligger över det s.k. taket, dvs. belopp som överstiger sju och en halv gånger prisbasbeloppet.

Arbetet

Ersättning i form av sjukpenning, föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning m.fl. dagersättningar förutsätter att den försäkrade inte kan arbeta eller avstår från att arbeta.

En försäkrad som uppbär ersättning från Försäkringskassan samtidigt som han eller hon utför arbete hos den ordinarie arbetsgivaren upptäcks vid kassans kontroll hos arbetsgivaren. När det gäller tillfällig föräldrapenning kan kontroll även göras av barnets frånvaro från skola eller barnomsorg.

Bosättningen och sammanboendet

För att kunna uppbära bosättningsbaserade förmåner måste bidragstagaren vara bosatt i Sverige eller ha för avsikt att vistas i Sverige minst ett år. Den som är folkbokförd anses i regel också vara bosatt i landet. Folkbokföringsadressen har betydelse vid förmåner som är beroende av om personer är sammanboende eller inte.

Impulser som används för kontroll är s.k. särskilda postadresser, dvs. en annan adress än folkbokföringsadressen eller en annan adress som av olika anledningar är bekant för Försäkringskassan t.ex. genom att många personer är folkbokförda på adressen. I avvaktan på att ett obligatoriskt lägenhetsregister införs i hela landet kan kassan kräva att den som flyttar till ett flerbostadshus lämnar uppgift om lägenhetsnummer och våningsplan.

Andra kanaler för kontroll är skolan eller barnomsorgen. Särskilt gäller detta när barn som är inskrivna i barnomsorgen eller skolan inte dyker upp vid terminens början. Ett problem är att friskolor och förskolor, som inte drivs av kommun, inte har någon skyldighet att lämna ut uppgifter.

Med anledning av rätt till familjeförmån enligt EU:s förordning 1408/71 behöver även familjeförhållanden kontrolleras. Det handlar om att kontrollera var barnen är bosatta och var den andra föräldern finns och om denne arbetar. Detta gäller i ärenden om barnbidrag, föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, bostadsbidrag, underhållsstöd och barnpension där förordningen är tillämplig.

2.3.3 Kontrollmetoder

Vilka kontrollmetoder som ska användas blir beroende av vad som ska kontrolleras i de olika förmånsslagen. Vissa kontroller kan handläggaren själv genomföra genom att använda de uppgifter som redan finns inom kassan. Andra kräver skriftlig eller muntlig kontakt med arbetsgivare, annan myndighet eller intressent eller direktkontakt med den försäkrade. Några metoder för kontroll tas upp i detta avsnitt. Ytterligare kontrollmetoder beskrivs i vägledningarna inom de olika försäkringsområdena samt i vägledningen "Fusk?".

Uppgifter som finns inom kassan eller som kassan kan få tillgång till

Inom verksamheten finns en omfattande information om varje försäkrad som kassan kan använda sig av för att säkerställa att ärendet blir rätt från början. Information finns bl.a. i Personinformation, Kunddatabild, Din arbetsplats och ärendehanteringsstödet ÄHS. Under år 2004 kommer ett arbete att påbörjas för att byta ut Kunddatabilden, som ligger i gammal miljö, till en ny kundbild i ny miljö kallad Kundengagemang. Den nya bilden kommer att innehålla aktuell information från samtliga verksamhetsområden och ska ge en samlad aktuell kundinformation. Det nya systemet ska också kunna möjliggöra att signaler sänds till andra berörda system vid förändringar t.ex. vid anmälda inkomständringar. Det nya systemet beräknas vara klart i juni 2005 och kan då underlätta kontrollverksamheten.

En svårighet med att använda den nuvarande informationen som kassan har om den försäkrade är att uppgifterna ligger i olika miljöer och system. Ett problem kan också vara att handläggarna inte alltid känner till vilken information som finns och var den finns i de olika förmånssystemen. En utbildning för kassornas handläggare bör genomföras av RFV för att visa på vilka möjligheter som finns att söka information.

Kassorna har också pekat på att behörighetstilldelningen är ett problem för att kunna söka information i de olika förmånssystemen. Ur kontrollsynpunkt kan man behöva tillgång till information från andra förmånssystem t.ex. kan uppgift om SGI vara en impuls för kontroll för den som handlägger andra ärendeslag. Inom RFV pågår ett projekt som ska se över de nuvarande principerna när det gäller behörighetstilldelning bl.a. med tanke på kundtjänster. Projektet beräknas vara klart under första halvåret 2005. I samband med detta bör det också klargöras vilka principer som ska gälla för att kunna se information om kunderna i ett kontrollperspektiv i de olika förmånssystemen.

Förutom den information som finns inom kassan kan information från områden utanför socialförsäkringen hämtas från exempelvis "Infotorg" som är en betaltjänst från Sema-group. I det fortsatta arbetet bör en gemensam upphandling av denna tjänst övervägas. Ytterligare information finns bl.a. i Patent- och registreringsverkets aktiebolagsregister, Lantmäteriets fastighetsregister (inom bostadsbidragsområdet finns numera tillgång till fastighetsregistret) och statens person- och adressregister (SPAR).

Maskinella kontroller

Kontrollaspekten måste alltid finnas med när IT-system ändras eller nytvecklas (t.ex. ärendehanteringsstödet ÄHS) eller vid uppbyggnad av system för automatberedning av vissa ärendeslag. Det kan t.ex. handla om att systemet byggs så att det avvisar eller signalerar orimliga transaktioner. Det kan också handla om att bygga in kontrollstationer i systemen som handläggaren inte kan ta sig förbi utan att ha gjort kontrollen. Systemet bör också kunna matcha de uppgifter kunden lämnar mot de uppgifter som redan finns i våra egna eller andras system.

Överföring av uppgifter från andra myndigheter eller intressenter

Genom att hämta uppgifter från andra myndigheter eller intressenter blir uppgifterna säkrare. Det finns numera en maskinell rutin för informationsutbyte mellan försäkringskassorna och arbetslöshetskassorna; den s.k. Månsrutinen. Rutinen ger kassorna direktåtkomst till varandras register och ger möjlighet att ställa frågor i realtid innan beslut fattas. I det fortsatta arbetet bör RFV utreda och ta initiativ till att föra in ytterligare förmåner och myndigheter i denna rutin.

Migrationsverket har i det s.k. Argus-projektet haft i uppdrag att undersöka hur och i vilken omfattning utländska medborgare på ett oriktigt sätt får tillstånd och bidrag från olika myndigheter i Sverige. I uppdraget ingick att föreslå förändringar i regelverk och arbetssätt för att försvåra möjligheterna till fusk, felaktigheter och missförstånd.

Folkbokförda utlänningar som är stadigvarande bosatta i landet men som saknar uppehållstillstånd har enligt Argusprojektet varit den mest intressanta kategorin av de ärenden som handlagts i projektet. Projektet pekar bl.a. på behovet av ett ömsesidigt informationsutbyte mellan Migrationsverket och försäkringskassorna. Man föreslår att ett tillägg görs i den förordning som reglerar skyldigheten för kassorna att lämna uppgifter till andra myndigheter så att kassan kan lämna uppgifter till Migrationsverket.

Projektet föreslår också att Migrationsverket i fortsättningen ska informera kassorna när någon förlorar sitt uppehållstillstånd och när tidsbegränsade uppehållstillstånd av någon anledning inte förlängs. RFV bör aktualisera frågan och undersöka möjligheten att få sådan informationen överförd maskinellt. Samtidigt bör frågan om en överföring av beviljade uppehålls- respektive tidsbegränsade uppehållstillstånd tas upp med Migrationsverket.

Förtryckta blanketter

Projektet har studerat möjligheten att kunna förtrycka redan kontrollerade uppgifter på försäkrans och ansökningsblanketter. Dessa uppgifter skulle då ligga till grund för myndighetens beslut såvida den enskilde inte kräver att de ändras.

Vissa uppgifter förtrycks på Försäkringskassans blanketter redan i dag. En fråga är huruvida det finns några hinder för att Försäkringskassan ska kunna använda sig av blanketter med ytterligare förtryckta uppgifter. I detta sammanhang avses inte diverse praktiska hinder utan legala hinder. Främst handlar det om den reglering som berör behandling av personuppgifter.

I dag regleras frågan om vilka uppgifter som får behandlas i socialförsäkringsregister i framför allt lagen (2003:763) om behandling av personuppgifter inom socialförsäkringens administration.

Vilka uppgifter som kan bli aktuella att förtrycka på blanketter är i dagsläget svårt att uttala sig säkert om. Men man kan rent allmänt dela upp uppgifterna i två grupper. Den ena gruppen är uppgifter som vi redan har i våra register. Att förtrycka dessa uppgifter på blanketter bör knappast vara förenat med några legala problem.

Den andra gruppen är uppgifter som vi inte har i våra register, men som vi kan tänkas få av till exempel en annan myndighet eller en arbetsgivare. När det gäller dessa uppgifter måste vi för varje uppgift ställa oss frågorna:

- Har vi stöd att begära in uppgiften?
- Under vilka förutsättningar har vi rätt att begära in uppgiften? Måste ett ärende ha anhängiggjorts?
- Är det fråga om en känslig personuppgift?

Vid samråd med andra myndigheter har det kommit fram att uppgifter finns som skulle kunna vara av intresse att ta in i de gemensamma registren för att därefter kunna förtrycka på ansökningshandlingar, försäkran etc. Det krävs dock en tydlig beskrivning av den aktuella uppgiften och en prövning enligt de regelverk som beskrivs ovan. Detta har inte varit möjligt inom ramen för detta projekt utan arbetet bör fortsätta gentemot varje myndighet för sig. Frågan bör aktualiseras i anslutning till de risk- och väsentlighetsanalyser som föreslås genomföras.

När det gäller arbetsgivare finns ett maskinellt system utvecklat för att hämta in uppgifter om anmälan om tillfällig vård av barn och för inrapportering av sjukanmälan efter sjuklöneperiodens slut. Arbetsgivaren överför uppgifter om anmälningsdag respektive personnummer på de som berörs. Överföringen från arbetsgivaren sker på frivillig basis.

Om systemet utvecklas kan möjlighet ges för arbetsgivare att bifoga uppgift om aktuell månadsinkomst som därefter, efter uppräknig till årsinkomst, kan förtryckas på försäkran. Det skulle enligt registerlagen troligen vara möjligt att ta in och registrera löneuppgifter för att använda på detta sätt. En mera fördjupad analys bör dock först göras inom RFV.

När kan den enskildes uppgifter godtas utan kontroll?

I en risk- och väsentlighetsanalys kan det komma fram att kontroll bör ske av vissa uppgifter, t.ex. den försäkrades uppgift om inkomst för att fastställa sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Trots detta bör vissa riktlinjer kunna tas fram när uppgiften kan godtas utan kontroll i varje enskilt ärende och där kontrollinsatsen kan ske stickprovsvis. Så kan t.ex. vara fallet om den angivna inkomsten väl anknyter till den inkomst som är normal för det arbets- eller yrkesområde inom den del av landet där den försäkrade är verksam. På samma sätt bör inkomsthöjningar som ansluter till den allmänna löneutvecklingen i regel kunna godtas utan särskild kontroll. Ytterligare exempel är när den försäkrade anger oförändrad inkomst eller har en inkomst som

överstiger det s.k. taket i försäkringen. En fördjupad analys bör dock göras av dessa frågor.

Även i andra ärendeslag bör det vara möjligt att hitta vissa riktlinjer för när uppgifter i ett ärende kan anses rimliga och där uppgifterna bör kunna godtas utan kontroll annat än stickprovsvis. Detta arbete bör fortsätta i anslutning till att risk- och väsentlighetsanalyser tas fram för försäkringsområdena.

2.3.4 Olika former av kontroller

Kontroller i handläggningen genomförs fortlöpande under handläggningen av ett ärende. Hur dessa kontroller ska ske dvs. metoderna måste bestämmas beroende på förmån, vad som ska kontrolleras etc.

Det finns planer på att vidareutveckla kvalitetskontrollinstrumentet Oben II för kontroll och återrapportering av såväl fel som fusk. Tanken är att i det urval av ärenden som görs varje månad i Qben II också kontrollera om de uppgifter som kunden lämnat är korrekta. Vilka uppgifter som ska kontrolleras blir beroende på vad som kommer fram i risk- och väsentlighetsanalyserna. Tanken är vidare att resultatet av denna kontroll löpande ska rapporteras in. På så sätt kommer administrationen på sikt få en bild av omfattningen av fel och fusk. Genom att analysera de omständigheter och orsaker som möjliggjort felen eller fusk kan också åtgärder prioriteras på ett bättre sätt.

2.3.5 Samverkan med andra

Samverkan mellan myndigheter och andra intressenter är en viktig framgångsfaktor i arbetet med att förebygga felaktiga utbetalningar av allmänna medel. Andra myndigheter och organisationer har information och kompetens som om den läggs samman kan bidra till att den sammantagna kontrollnivån väsentligt höjs. De kontakter projektet har haft tyder också på att det finns ett uttalat intresse för att utveckla samarbetet såväl centralt, regionalt och lokalt. Det handlar om att etablera kontakter och skapa rutiner för hur samarbetet ska gå till samt hur man kan ta tillvara impulser.

Myndighetssamverkan ska ses i ett större och mera långsiktigt perspektiv. Det handlar inte bara om att byta information utan också om att skapa en samsyn och förbättra utredningsmöjligheterna. Samverkan är också ett sätt för myndigheterna att förbättra sin information och service.

Många försäkringskassor har etablerat samarbete med andra myndigheter och intressenter på regional och lokal nivå. Väl etablerade kontakter finns också på central nivå med arbetslöshetskassorna och CSN. När det gäller Skatteverket, Migrationsverket, Försäkringsförbundet m.fl. bör samverkan utvecklas ytterligare på central nivå.

2.3.6 Attitydpåverkande åtgärder

Det finns flera olika sätt att påverka människors beteenden och attityder. Följande områden är särskilt viktiga i detta sammanhang.

- Försäkringskassans information om försäkringen
- Blanketterna
- Information om resultat från genomförda kontrollinsatser

Försäkringskassans information om försäkringen och kontrollerna

Informationen till kunderna om vilka rättigheter och skyldigheter man har kan ske såväl muntligt som skriftligt. Vanligast är att den muntliga informationen kompletteras med en skriftlig i form av en broschyr om den aktuella förmånen. Dagens broschyrer innehåller sällan något om vilka skyldigheter den enskilde har och vad som händer om man inte uppfyller dessa. Det är dock viktigt att detta står klart för den enskilde redan från början.

För närvarande pågår ett arbete på RFV där samtliga broschyrer ska gås igenom och anpassas till olika målgrupper. Tanken är att lägga upp informationen mer efter livssituationer. Arbetet är tänkt att bli färdigt under andra kvartalet 2004. I samband med detta arbete bör man diskutera om och i så fall hur man kan informera kunderna om deras skyldigheter och vad som händer om de inte uppfyller dem. Dessutom bör man informera om att kontroller genomförs för att säkerställa att rätt utbetalningar sker.

Blanketterna

Blanketterna är ett område som ständigt är uppe till diskussion och då huvudsakligen på temat att de måste förenklas. Det är angeläget att blanketterna är lätta för den enskilde att förstå och fylla i. Det ska vara lätt att göra rätt. Tydliga blanketter som är enkla att fylla i underlättar även kassans handläggning och kontroller. I detta sammanhang kan man också peka på vikten av att det även i eller i anslutning till blanketterna bör framgå vilka skyldigheter den enskilde har. En idé kan vara att ta fram ett faktablad om skyldigheter och kontroll som under en kampanjperiod skickas ut i anslutning till blanketter och beslut.

Något som lyfts fram från flera håll är att den information som Försäkringskassan har om kunden skulle förtryckas på blanketten innan den skickas ut. Det blir då tydligt för den enskilde vilka uppgifter Försäkringskassan har om henne eller honom. Kontrollerna kan då i första hand fokuseras på de uppgifter som kunden justerar; det som kassan förtryckt förutsätts vara rätt om inte kunden reagerar.

Det pågår redan idag arbeten inom olika förmåner med inriktning på att kunna förtrycka uppgifter på blanketter. Som ett resultat av ett antal projekt som pågått på blankettområdet finns numera en blankettsamordnare på RFV. Ett blanketteråd har också bildats med deltagarna från RFV och kassorna. Ett angeläget uppdrag för denna funktion är att se till att detta arbete fortsätter.

Information om resultat från genomförda kontrollinsatser

Genom förslaget att vidareutveckla Qben II till att också omfatta kontroll av att de uppgifter kunden lämnat är korrekta får man så småningom en bild av omfattningen och typen av fel. Resultatet av denna löpande kontroll ska tydligt och öppet redovisas.

2.3.7 Uppföljning och utvärdering

Resultatet från bl.a. enkäter till försäkringskassorna visar att det är svårt att idag kunna ge något svar på effekterna av dagens kontroller i handläggningen. Det finns ingen samlad information.

Kontroller tar tid att genomföra och därför är det viktigt att följa upp att de ger avsedda effekter. Hur detta ska ske bör bestämmas i anslutning till arbetet med risk- och väsentlighetsanalyserna. Det är viktigt att kostnaderna för kontrollinsatserna inklusive arbetstid vägs mot de intäkter de kan tänkas ge. Intäkter kan t.ex. vara snabbare handläggningstider men också intäkter i form av ökat förtroende för socialförsäkringens administration. Syftet är således att minimera riskerna i ett nytto-/kostnadsperspektiv. I det fortsatta arbetet bör ingå att ta fram metoder för hur detta kan ske.

När man väl har resultat och effekter av kontrollerna bör man även överväga om det finns behov av exempelvis regelförändringar, förändringar i arbetsprocesserna eller i IT-systemen. Även detta arbete bör sammanställas och följas upp.

3. Kontroller av fusk

3.1 Mål

Det övergripande målet med försäkringskassornas arbete mot fusk är att väsentligen öka risken för att bli upptäckt. Genom en bättre styrning och prioritering ska kontrollerna kunna utföras med oförändrade personalresurser.

3.2 Strategier

- Vi ska ha goda kunskaper och kunna uttala oss om förekomsten av fusk.
- Vi ska verka för att regelverket försvårar fusk.
- Signaler om fusk ska alltid följas upp.
- Ärenden där Försäkringskassan misstänker brott ska alltid polisanmälas.
- Arbetet med ärenden där fusk förekommer ska bedrivas i samarbete med andra myndigheter och organisationer.
- Planerade insatser och resultaten av arbetet med fusk ska tydligt och öppet redovisas.

3.3 Aktiviteter

I detta avsnitt redogörs för de aktiviteter och områden som får anses vara de mest prioriterade för att kunna genomföra strategierna för kontroller av fusk.

3.3.1 Risk- och väsentlighetsanalyser

De risk- och väsentlighetsanalyser som tas fram när det gäller att upptäcka fel i handläggningen av ärenden kan till stora delar också användas för att identifiera områden som kassan behöver kontrollera för att stävja fusk, se avsnitt 2.2.1. Även här är avsikten att kunna styra kontrollinsatserna så att resurserna används på bästa sätt och att administrationen kan skaffa sig en bild av hur stort fusk som förekommer i de olika ärendeslagen.

Planering av kontrollinsatser för att motverka fusk görs i samband med att den årliga kontrollplanen tas fram. I kontrollplanen bör man också ta ställning till om alla kontrollinsatser ska genomföras i hela landet eller om kontrollinsatserna kan fördelas mellan försäkringskassorna.

3.3.2 Vad behöver kontrolleras?

De uppgifter som behöver kontrolleras inför beslut är ofta desamma som de som behöver kontrolleras för att stävja fusk, se avsnitt 2.2.1. Vissa situationer är dock mera tydligt inriktade på att tillgodogöra sig förmåner under felaktiga förutsättningar.

Det handlar t.ex. om personer som arbetar hos sin ordinarie arbetsgivare eller som arbetar svart trots att de till Försäkringskassan intygar att de inte kan arbeta p.g.a. sjukdom eller att de avstår från arbete för att vårda barn. Vid förfrågan hos den ordinarie arbetsgivaren upptäcks i regel om den försäkrade arbetat under tid han erhållit sjuk- eller föräldrapenning.

Försäkrade som arbetar svart under sådan tid är däremot svåra att upptäcka. I dessa fall har också den tredje parten, arbetsgivaren, ett eget ekonomiskt intresse av att arbetet inte upptäcks. Den som arbetar svart kan legitimera sin försörjning genom att samtidigt uppbära sjukpenning eller förtidspension/sjukersättning. Genom att utöka samarbetet och informationsutbytet över myndighetsgränserna minskar möjligheterna till fusk. De aktuella personerna figurerar ofta också i andra myndigheters ärenden efter kontroller av arbets- och uppehållstillstånd, vid skattekontroller och dylikt.

En annan situation är när den försäkrade uppbär förmåner och bosätter sig i ett annat land utan att anmäla detta till lokala skattemyndigheten. Därmed får kassan inte vetskap om att personen lämnat landet och förmånerna betalas ut utan att ersättningsrätten prövas.

3.3.3 Kontrollmetod

Samma metoder används oftast för kontroller i handläggningen av ärendet och för att upptäcka fusk, se avsnitt 2.2.3. I vägledningen "Fusk?" är de olika kontrollmetoderna mer utförligt beskrivna.

3.3.4 Olika former av kontroll

De kontroller som ska genomföras kan ske systematiskt, vara riktade mot exempelvis en viss förmån under en viss tid eller ske ad hoc efter en impuls av något slag. Kontrollerna kan ske såväl i pågående ärenden som i efterhand i avslutade ärenden.

Systematiska kontroller

I avsnittet 2.2.4 framgår att det finns planer på att kvalitetsinstrumentet Oben II utvecklas för att användas även för systematisk kontroll av enskildas uppgifter i försäkringsärenden. Avsikten är att kontrollen ska ske fortlöpande och att resultaten rapporteras till RFV. Genom en sådan systematisk kontroll kan administrationen fortlöpande följa utvecklingen av fusk. Resultaten kan också ge impulser till behov av riktade kontroller inom områden där fusk förekommer.

Riktade kontroller

Riktade kontroller sker under en begränsad tid och med ett speciellt fokus, exempelvis förmånen X, uppgiften Y, kundgruppen Z osv. Risk- och väsentlighetsanalyserna kan ge impulser till denna form av kontroller. Här kan även den systematiska kontrollen ge impulser till att exempelvis en viss förmån måste kontrolleras särskilt. Ytterligare impulser kan komma från andra myndigheter, organisationer och enskilda som pekar på behov av kontroll av exempelvis en viss kundgrupp.

När det framförallt gäller de riktade kontrollerna kan de utföras av alla försäkringskassor eller bara av vissa. På skatteområdet har man exempelvis delat upp vissa kontroller på olika regioner. Detta är något som borde övervägas även inom vårt område och i så fall ingå i planeringen av de olika kontrollinsatserna.

Kontroll efter signal om att fusk förekommer

Denna form handlar om den situation då Försäkringskassan får en signal om att fusk förekommer t.ex. i form av en anonym anmälan eller att handläggaren känner på sig att något inte stämmer. Till skillnad från den systematiska och riktade kontrollen riktar sig denna mot ett enskilt ärende eller en enskild person.

3.3.5 Årlig plan för kontroller

När den systematiska kontrollen av fel och fusk är igång kommer den förmodligen inte att behöva ändras varje år. Tanken är ju att den ska ske fortlöpande. När det gäller de riktade fuskkontrollerna bör dessa planeras för ett år i taget. Denna planering bör ingå som en del i arbetet med verksamhetsplaneringen som görs inom socialförsäkringsadministrationen inför varje verksamhetsår. På så sätt säkras bl.a. att det finns resurser för kontrollerna. I samband med denna årsplanering bör man också lämna utrymme för ad hoc-insatser.

I samband med arbetet med kontrollplanen fastställs exempelvis vilka försäkringskassor som ska göra de olika kontrollerna, hur resultatet ska återrapporteras och om och i så fall hur man ska informera om kontrollinsatserna.

3.3.6 Samverkan med andra i arbetet mot fusk

Många försäkringskassor deltar regionalt i myndighetssamverkan mot ekonomisk brottslighet (SAMEB). I denna samverkan deltar länsstyrelsen, polismyndigheten, åklagarmyndigheten, skattemyndigheten, tullen och kronofogden.

En samverkan med andra myndigheter och intressenter kan också ha en preventiv effekt och medverka till att fusk upptäcks. Ett exempel är den så kallade Månsrutinen. När det gäller Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren har ett samarbete inletts på central nivå. Detta arbete kommer att fortsätta.

När det gäller andra myndigheter och organisationer som Skatteverket, Migrationsverket, Ekobrottsmyndigheten och Försäkringsförbundet bör ett fortsatt arbete ske i projektform där det för varje förmån måste kartläggas vilka uppgifter socialförsäkringsadministrationen behöver och vilka möjligheter som finns för att lämna ut uppgifterna. På motsvarande sätt får prövas huruvida vi kan tillgodose önskemål från andra myndigheter eller intressenter. Även frågor kring gemensamma informationsinsatser bör tas upp till diskussion.

3.3.7 Vägledning

Under februari 2004 har vägledningen Fusk? (2004:1) om försäkringskassornas arbete mot fusk getts ut. I denna beskrivs varifrån signaler till fusk kan komma, hur Försäkringskassan ska handlägga fuskärenden och vilka krav som finns på denna handläggning. Vidare beskrivs olika typer av kontrollmetoder t.ex. besök och förfrågan hos arbetsgivare liksom vad som händer efter utredningen om fusk. Vägledningen innehåller också ett kapitel om brott och straff.

Med anledning av den nya vägledningen kommer en utbildning för samtliga försäkringskassor att genomföras. Denna vägledning borde bidra till mer enhetliga metoder för försäkringskassornas arbete med ärenden där man misstänker fusk.

3.3.8 Attitydpåverkande åtgärder

Det är inte alltid givet att man ska informera om kommande kontrollinsatser. Som huvudregel ska dock gälla att resultatet från kontrollerna alltid ska offentliggöras. I anslutning till planeringen av en kontrollinsats bör man därför överväga om och i så fall när man ska informera om att den genomförs liksom vilka resultat den gav. Informationen kan exempelvis spridas via pressmeddelanden, presskonferenser eller artiklar i pressen.

För tilliten till försäkringen är det viktigt att informera om att kontroller av fusk görs och vilka resultat dessa ger. Allmänheten bör informeras om att det finns strategier för kontrollverksamheten och vad de innebär.

Har en kontrollinsats genomförts centralt bör resultatet ifrån den kommuniceras med försäkringskassorna innan det offentliggörs. I de fall en Försäkringskassa själv har gjort en kontrollinsats bör RFV informeras om resultatet innan det offentliggörs.

För övrigt hänvisas till vad som tagits upp under avsnitt 2.2.7 om attitydpåverkande åtgärder när det gäller kontroller i handläggningen.

3.3.9 Uppföljning och utvärdering

När det gäller fusk rapporterar alla försäkringskassor årligen till RFV antalet polisanmälningar, hur många som lett till åtal och hur många som blivit dömda. RFV:s uppfattning är dock att denna rapportering inte är fullständig. Den långa tid det tar mellan en polisanmälan och eventuell dom innebär dessutom att återrapporteringen inte följer ärendet från ax till limpa. För närvarande sker inrapporteringen manuellt. RFV bör utveckla ett maskinellt system för denna inrapportering.

När man väl har resultat och effekter av kontrollerna bör man överväga om det finns behov av exempelvis regelförändringar eller förändringar i IT-systemen. I anslutning till uppföljning av resultaten bör man också ta ställning till om processerna behöver ses över i syfte att minimera fusk. RFV bör ta ett ansvar för att analysera fynden och initiera de åtgärder som bedöms erforderliga.

För närvarande pågår ett forskningsprojekt vid Lunds Universitet där man bl.a. följer upp ett antal ärenden där polisanmälningar gjorts som inte gått vidare till åtal. Syftet är bl.a. att kartlägga orsakerna till varför det inte väcks åtal i ärendena.

4. Kvalitetskontroll

4.1 Mål

Det övergripande målet är att säkerställa kvaliteten i försäkringskassornas ärendehandläggning.

4.2 Strategier

För Försäkringskassans arbete med kvalitetskontroller ska följande strategier gälla.

- Vi ska ha goda kunskaper och kunna uttala oss om kvaliteten i handläggningen.
- Resultaten från kontrollen ska användas i Försäkringskassans arbete med ständiga förbättringar.
- Resultaten från kvalitetskontrollen ska redovisas öppet och tydligt.

4.3 Aktiviteter

Den kvalitetskontroll som försäkringskassorna gör i Qben II har nu varit igång sedan 2002. Det finns utarbetade rutiner för hur risk- och väsentlighetsanalyser ska göras, vad som ska kontrolleras samt beskrivningar av vem som har ansvar för vad. Då systemet är relativt nytt och fortfarande är under utveckling har endast en aktivitet identifierats som den mest prioriterade.

4.3.1 Uppföljning och utvärdering

Det är viktigt att försäkringskassorna följer resultaten i Qben II och aktivt arbetar med att förbättra resultaten i de fall systemet visar på bristfälligheter. Det kan handla om brister såväl i själva handläggningen som de som kommer fram i bortfallsrapporterna. Det sistnämnda handlar om att kassan inte hinner granska ärendena inom stipulerad tid, felaktiga urval eller inte hittar ärendena.

En form av uppföljning kommer att ske i den systemtillsyn som RFV gör från och med 2004. Systemtillsynen handlar bl.a. om att RFV ska följa resultaten i Qben II och vad kassorna gör åt de bristfälligheter som upptäcks. Ett teknikstöd för denna form av tillsyn har satts i drift i december 2003.

I systemtillsynen ingår också att RFV har det övergripande ansvaret för kalibreringsinsatser. Flera sådana insatser har genomförts under 2003 och flera kommer att genomföras under 2004. Även försäkringskassorna har ansvar för att genomföra kalibreringsinsatser.

5. Oegentlighetskontroller – en del i redovisningskontrollen

5.1 Mål

Det övergripande målet är att oegentligheter inte ska förekomma inom socialförsäkringsadministrationen.

5.2 Strategier

- Vi ska definiera begreppet oegentligheter och kommunicera det väl inom hela socialförsäkringsadministrationen.
- Berörda inom säkerhets- och kontrollarbetet ska ha kunskap om hur oegentligheter kan begås samt ha rutiner för att upptäcka dem.
- Vi ska ha goda kunskaper och kunna uttala oss om förekomsten av oegentligheter.

5.3 Aktiviteter

I detta avsnitt redogörs för de aktiviteter och områden som får anses vara de mest prioriterade för att kunna genomföra strategierna för oegentlighetskontroller.

5.3.1 Kontrollmiljö

I respektive organisation bör man understryka och medvetandegöra vikten av en god kontrollmiljö. Syftet med redovisningskontroll inklusive oegentlighetskontroll är att vara förebyggande. Det innebär att olika insatser görs för att förhindra medvetna eller omedvetna felaktiga utbetalningar. Insatserna består av god organisation och arbetsfördelning, uppföljning samt attitydpåverkande åtgärder.

Chefers förhållningssätt är väsentligt och bidrar till den gemensamma synen och respekten för arbetet med intern kontroll. I den tidigare nämnda rapporten från internrevisorerna framgår att chefer på försäkringskassorna inte alltid arbetar aktivt med frågan om att förhindra oegentligheter. Samma chefer bedömer också risken för att oegentligheter ska begås som liten.

I vägledningen om intern kontroll (2002:13) finns ett brett synsätt på intern kontroll. Hur en förebyggande kontroll bör bedrivas beskrivs allmänt. Det är viktigt att dessa synsätt konkretiseras och genomförs på försäkringskassorna.

För att kunna säkerställa en god kontrollmiljö har RFV i en granskningsrapport bl.a. rekommenderat följande:

Fokuseringen på den interna kontrollen bör inte vila på efterkontroller utan utgångspunkten för gjorda efterkontroller bör vara att säkerställa att brister inte händer igen. Genom att fastställa en grundnivå för säkerhet/ickefunktionella krav bör RFV kunna säkerställa att systemen byggs rätt redan från början. Den säkerhetsnivå som väljs bör vara acceptabel ur ett nytto- och kostnadsperspektiv. Allt bör och kan inte kontrolleras med tekniska eller

manuella lösningar i ett IT-system. Beslut bör därför fattas där risk, väsentlighet, nytta och kostnad vägs mot varandra. Resultatet av beslutet bör leda till en fastställd accepterad säkerhetsnivå.

Rapporteringsansvaret behöver vidare förtydligas inom RFV för att säkerställa en god kontrollmiljö. Målsättningen bör där vara att rapporteringen av säkerhetsbrister i systemen alltid når systemutvecklingsprojektens styrgrupper.

5.3.2 Risk- och väsentlighetsanalyser

Intern kontroll utformas utifrån en helhetssyn på en försäkringskassas och RFV:s verksamhet med hänsyn till risk- och väsentlighetsaspekter. Risk- och väsentlighetsbedömningar görs av möjliga effekter inom de olika verksamhetsområdena.

I tidigare nämnda granskningsrapport har internrevisorerna bl.a. rekommenderat att det bör genomföras en risk- och väsentlighetsanalys inom området redovisningskontroll gemensamt i socialförsäkringen. I kartläggningsarbetet bör man bl.a. konsultera erfarna handläggare hos försäkringskassorna inom respektive ärendeslag.

Utöver en centralt genomförd risk- och väsentlighetsanalys är det också viktigt att försäkringskassorna tar hänsyn till lokala aspekter. Försäkringskassorna bör genomföra lokala årliga risk- och väsentlighetsanalyser av den interna kontrollen i överensstämmelse med de intentioner som finns i bokföringsförordningen, RFV:s föreskrifter och RFV:s vägledning. Ovan nämnda revisionsrapport visar att sådana inte alltid genomförs på alla försäkringskassor.

5.3.3 Integritetsloggar

RFV bör prioritera ett utvecklingsarbete avseende integritetsloggarna i den nya teknikmiljön. För att möjliggöra en löpande kontroll med hjälp av dessa loggar krävs att de är tillgängliga och tillförlitliga.

Det är viktigt att det med hjälp av integritetsloggarna går att utreda misstänkta fall av oegentligheter och dataintrång med en rimlig arbetsinsats. För att detta ska vara möjligt måste system och rutiner för utsökning ur loggssystemen utvecklas. Här handlar det också om att bedöma vilken information från loggssystemen som ska presenteras för användaren vid olika sökningar.

Ett annat viktigt skäl för att utveckla ett effektivt verktyg är den preventiva effekt som det har mot att personal inom administrationen utnyttjar systemen på ett otillbörligt sätt. För socialförsäkringens administration är det ur trovärdighetssynpunkt viktigt att vi kan leva upp till högt ställda krav på spårbarhet.

5.3.4 Vad behöver kontrolleras?

I ekonomiska system finns det alltid en risk att oegentligheter kan utföras. En viktig insats är att på de olika arbetsenheterna följa upp användningen av behörighetskorten.

RFV bör också bygga in spärrar i utbetalningssystemen. Vidare bör möjligheten att bygga in maskinella kontroller som kan söka efter det mönster i hanteringen som ofta föregår en oegentlighet utredas vidare.

5.3.5 Kontrollmetod

Idag görs viss redovisningskontroll som rapporteras in i kvalitetsbedömningsinstrumentet Qben II. En fortsatt utveckling av Qben II med avseende på redovisningskontrollen är planerad inom RFV.

De oegentligheter som upptäcks på försäkringskassorna ska tillsammans med andra typer av incidenter som exempelvis missbruk av sekretess, virusincidenter och stölder rapporteras till RFV enligt en särskild mall. Syftet med incidentrapporteringen är att skapa en effektiv inrapportering, hantering och uppföljning av de incidenter som idag förekommer i organisationen. Ett utvecklingsarbete av incidentrapporteringen pågår med planerad implementering under första kvartalet 2004.

5.3.6 Olika former av kontroll

Redovisningskontrollen inklusive oegentlighetskontrollen syftar till att säkerställa att inga andra utbetalningar än de avsedda sker. Det är viktigt att dessa kontroller görs fortlöpande.

I vissa situationer kan det vara befogat med riktade kontroller. Detta gäller vid utbetalning av höga belopp, förändring av väsentliga uppgifter eller vid misstanke om att något inte har gått rätt till. Det är också viktigt att vara observant på jävsituationer.

5.3.7 Årlig plan för kontroller

Även för dessa kontroller bör gälla att planeringen ingår som en naturlig del i verksamhetsplaneringen av kommande års arbete. En årlig plan bör tas fram för de riktade kontrollerna.

5.3.8 Vägledning

Det finns en vägledning om Intern kontroll i form av redovisningskontroll och administrativ kontroll (2002:13). I tidigare nämnda revisionsrapport pekas bl.a. på behovet att ta fram en enhetlig definition av begreppet oegentligheter som görs väl känd i organisationen.

5.3.9 Attitydpåverkande åtgärder

Då en oegentlighet upptäckts och utretts bör information om händelsen spridas inom hela socialförsäkringsadministrationen. Genom att gemensamt utbyta detaljerad information av identifierade oegentligheter kan berörda grupper som t.ex. säkerhetssamordnare, kvalitets- och redovisningskontrollanter dra lärdomar och utveckla oegentlighetskontrollen.

Viss typ av information kan också spridas av RFV till samtliga medarbetare inom administrationen. Detta i ett preventivt syfte för att visa att oegentligheter upptäcks. Den information som sprids bör vara situationsanpassad samtidigt som integritetsfrågan för enskilda individer är beaktad. Ovan

nämnda revisionsrapport visar att många medarbetare är positiva till denna hantering.

5.3.10 Uppföljning och utvärdering

Ansvar för att genomföra den interna kontrollen är delegerat till försäkringskassorna. Förutsättningarna för den interna kontrollen ges dock till viss del av RFV. I ovan nämnda granskningsrapport nämns särskilt att det verkar finnas en osäkerhet på kassorna i vad mån det finns rutinbeskrivningar för återrapporteringen till RFV. Rutinerna bör ses över i anslutning till införandet av en ny incidentrapportering för hela administrationen och då göras väl kända i hela organisationen.

6. Implementering av strategin

Kontrollstrategin innehåller förhållningssätt till ett antal områden som berör arbetet med kontroller och för att motverka fusk. Vidare har ett antal aktiviteter redovisats som bedömts som de mest prioriterade för att kunna genomföra strategierna. En årlig plan över de kontrollinsatser som ska genomföras under 2004 bör fastställas så fort som möjligt.

En viktig framgångsfaktor för att implementera en gemensam kontrollstrategi är att den blir väl förankrad i den interna organisationen. Ledningens intresse och engagemang är av avgörande betydelse för att legitimera arbetet med kontrollfrågorna. När strategin är fastställd inom socialförsäkringsadministrationen bör den redovisas och diskuteras i första hand på försäkrings- och ekonomikonferenser.

Strategin ska presenteras för alla anställda i en kortfattad broschyr. Särskilda utbildningsinsatser behöver anordnas för handläggare vid försäkringskassorna och RFV. Utbildningen bör samordnas med den utbildningsinsats som är planerad i anslutning till den nya vägledningen Fusk? som nyligen getts ut. I utbildningen bör man också ta upp frågor om etiska värderingar som är en viktig del i kontrollarbetet.

Externt bör strategin presenteras vid en presskonferens. En lättillgänglig broschyr har tagits fram för att presentera strategin för allmänhet, massmedia etc.

6.1 Genomförande av aktiviteter

Tidpunkt för genomförande av de olika aktiviteterna blir beroende av möjligheten av att planera in den aktuella aktiviteten i den pågående verksamheten. Flera av aktiviteterna pågår dock redan. Andra behöver planeras in när beslut fattats.

Behovet av att genomföra risk- och väsentlighetsanalyser för de olika förmånsslagen är en förutsättning för att komma igång med en strukturerad kontrollverksamhet och bör därför genomföras så snart som möjligt. En angelägen fråga för att få en bild av förekomsten av fel och fusk inom de större förmånsslagen är också arbetet med utvecklingen av QbenII-systemet för kontrollverksamheten.

I avvaktan på detta finns dock möjlighet att relativt snart påbörja riktade kontrollinsatser inom de förmånsslag där analyser gjorts inom ramen för projektet.

För kommande verksamhetsår bör en årlig plan för kontrollverksamheten tas fram i samband med verksamhetsplaneringen. I samband med detta bör organisationen också ta ställning till vilka riktade kontrollinsatser som ska genomföras och om dess ska ske i hela landet eller avgränsas till vissa geografiska områden.

6.2 Organisationsfrågor

Det fortsatta arbetet inom RFV bör hållas samman även om genomförandet av aktiviteterna kommer att ske inom olika delar av administrationen. Det är också angeläget att i det fortsatta arbetet följa upp det som gjorts och starta upp nya aktiviteter.

Idag finns ingen funktion inom RFV som har ett övergripande eller samordnande ansvar för kontrollfrågorna. Det har tillsatts en försäkringsansvarig för området fusk placerad på avdelningen för barn, familj och handikapp (BF). På avdelningen finns också ansvaret för kvalitetskontrollsystemet Qben II och samordnaransvaret för tillsynen.

För att säkra genomförandet av strategierna bör ansvaret för kontrollfrågorna samordnas på en avdelning inom RFV. Med hänsyn till att avdelningen för barn, familj och handikapp redan har ansvar för flera delar av kontrollverksamheten bör det samordnande ansvaret placeras på denna avdelning. I samordnaransvaret ingår bl.a. att planera de årliga kontrollerna, säkra resurser samt göra uppföljning. Respektive enhet bör dock även fortsättningsvis ha utföraransvar.

Ansvaret för oegentlighetskontrollen finns i dag hos administrativa avdelningen. Frågan om ansvaret för oegentlighetskontrollen ska samordnas med övriga kontroller bör utredas skyndsamt.

BILAGA 1

Deltagare i projektet Kontrollstrategi

Projektgrupp

Anna-Stina Röcklinger, RFV, projektledare
Thomas Falk, RFV
May Jakobsson, Försäkringskassan Stockholm
Anna Karlsson, RFV
Helena Lundström, Försäkringskassan Västra Götaland
Christer Rundqvist, RFV
Birgitta Sundeman, RFV
Katarina Sinerius, RFV
Merja Westermark, RFV

Referensgrupp

Jan Almqvist, RFV,
Bengt-Olle Andersson, Försäkringskassan Skåne
Anette Berglund, RFV
Per Artur Jonsson, Försäkringskassan Gävleborg
Birgitta Målsäter, RFV
Eva Nordqvist, RFV
Georg Strömbäck, Försäkringskassan Norrbotten
Eric Winbladh, Försäkringskassan Jönköping

Styrgrupp

Siwert Gårdestig, RFV
Gunnar Johansson, RFV
Åsa Kullberg, RFV
Stig Orustfjord, RFV
Per Åkesson, RFV

BILAGA 2

Kontroller

Kriterier och risk- och väsentlighetsanalys för aktuell förmån

1. Inledning

Det är nödvändigt att prioritera eftersom resurserna alltid tenderar till att vara otillräckliga. Men hur ska vi prioritera? Erfarenheterna visar att det förebyggande arbetet sällan baseras på kartläggning och analys, varken av den egna organisationens förutsättningar eller behov eller av de problem som ska förebyggas. Därför är det nödvändigt att som ett led i det problemorienterade arbetet, ta fram någon form av risk- och väsentlighetsanalys för att strukturerat kunna skilja det som är viktigt från det som inte är så viktigt.

Det effektivaste sättet att motverka fel och fusk är att arbeta med systematiska kontroller. Beslut och utbetalningar ska vara rätt från början. Den försäkrade ska få rätt ersättning, varken mer eller mindre.

Risk kan definieras som sannolikheten för att något negativt ska inträffa (=hot) multiplicerat med skadan. För att beräkna hotet måste man ta hänsyn till faktorer som sannolikheten för att något inträffar till följd av bland annat potentiella fuskarens intentioner och vilken kapacitet de har i form av resurser, kunskap och organisatorisk struktur. För att bedöma behovet av kontroller kan en uppdelning göras av olika skador. I en översikt av skador kan följande nämnas:

- ekonomisk skada
- förtroende och moral
- politisk skada (demokratiska systemet)
- näringslivsförhållanden (som illojal konkurrens)

2. Risk- och väsentlighetsanalys

Syftet med risk- och väsentlighetsanalyser är att använda socialförsäkringens administrations resurser på bästa sätt så att fel och fusk inom socialförsäkringen blir så litet som möjligt.

I följande modell beskrivs först de olika moment där risker föreligger. I exemplet nedan avseende förmånen tillfällig föräldrapenning har två riskområden tagits upp. När det gäller omfattningen så har för enkelhetens skull enbart omfattningen för socialförsäkringen beaktats.

Exempel avseende Tillfällig föräldrapenning

Riskområde	Omfattning	Sannolikheten	Bedömd ekonomisk risk	Konsekvens	Riskbedömning	Val av åtgärder
En beskrivning av området. Vad kan hända? Var finns riskerna?	Beskrivning av mängden fel och spridning	Hur stor är sannolikheten (hotet) på en skala 1-5	Ekonomisk konsekvens. Mkr/år	Annat än belopp. Bedöm även konsekvensen på en skala 1-5	Hög Medel Låg	Preventiva, efterkontroll. Vem ska göra vad?
Förälders uppgift om frånvaro från arbetsplatsen	3,2 % fel Fk 01, 06 högst andel.	5	54	Har stor betydelse för förtroendet för systemet. 5	Hög (5 x 5)	Obligatorisk arbetsgivarförfrågan innan utb.
Förälderns inkomst	3,2 %	5	54	Fel utbetalning i flera förmåns slag 5	Hög (riskfaktor 25)	Kontroll att inkomsten är aktuell innan utb. Finns utredning gjord i annat förmåns slag?

2.1 Anvisningar för användande av modell för risk- och väsentlighetsanalys

Arbetet startar med att en bruttolista över förmånsslagets olika riskområden tas fram. Härefter ska omfattningen tas upp. Det är naturligtvis önskvärt om belopp kan anges, men många gånger är den knappast möjligt. I stället får man så gott det går beskriva skadorna med ord.

Vidare måste sannolikheten (hotet) för fel eller fusk bedömas för varje specifikt riskområde. Sannolikheten anges i en skala från 1 till 5 där 1 innebär liten sannolikhet och 5 stor sannolikhet. Storleken på det bedömda felet eller fuskets beräknas i miljoner kronor per år.

Därefter beskrivs och bedöms konsekvensen för socialförsäkringsadministrationen. Bedömningen görs i en skala från 1 till 5 där 1 innebär att konsekvensen är liten och 5 att konsekvensen är stor.

Risk är lika med sannolikheten multiplicerat med konsekvensen. Riskbedömningen görs enligt tre olika bedömningskriterier. Kriterierna är hög (riskfaktor 15-25), medel (riskfaktor 6-14) och låg (riskfaktor 1-5).

När riskerna är på plats återstår att inventera vilka åtgärder som kan vidtas, hur resursläget ser ut och vem som ska göra vad. En riskbedömning måste göras tillsammans med andra aktörer, exempelvis Försäkringskassan.

Sedan summeras riskområdena och omfattningen var för sig och risken för varje område kommer fram. På detta sätt kan nu ett stort antal risker riskbedömas i ett sammanhang. Detta underlättar en analys om vad som kan göras och av vem.